

10. Кримінальне право, кримінально-виконавче право

Берднік І. В.

професор кафедри кримінального права та правосуддя,

кандидат юридичних наук, доцент

Чернігівський національний технологічний університет

м. Чернігів, Україна

**ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 243 КК УКРАЇНИ ВІД АДМІНІСТРАТИВНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 59-1 КУпАП**

Серед головних ознак складу злочину, слід звернути увагу на поняття «суспільної небезпеки», яка розмежовує злочини та адміністративні правопорушення. Можливість відмежування складів злочинів від складів адміністративних правопорушень обумовлена наявністю ознак, за якими відрізняються ці законодавчі конструкції. Вони і є критеріями відмежування складів злочинів від складів адміністративних правопорушень. Відмінність між злочином та іншим правопорушенням визначається за ступенем їх суспільної небезпечності. Злочин завжди є більш небезпечним, ніж будь-яке інше правопорушення. Як зазначає Багіров С.Р, суспільна небезпека (небезпечність) розглядається як основна матеріальна якість злочину, яка розкриває його істинну соціальну сутність та має перевагу над формальним підходом, оскільки формальне визначення «не висвітлює сутності злочину як соціально-правової реальності, не розкриває його соціальний зміст» [1, с.140].

При відмежуванні правопорушення, передбаченого ст.59-1 КУпАП «Порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення» від злочину, передбаченого ст.243 КК України «Забруднення моря», слід насамперед звернути увагу на їх суб'єктний склад, а саме: у ч.1 ст. 59 –1 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод внаслідок скидів із суден, здійснених без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або з порушенням встановлених правил, тобто чітко

прослідковується суб'єкт - спеціально уповноважений орган. Частина 1 ст. 243 КК України передбачає кримінальну відповідальність за забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів. Тобто спеціальний суб'єкт з'являється тільки у ч.3 ст.243 КК України передбачає суб'єкта злочину - спеціально відповідальних осіб морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрацію найближчого порту України, іншого уповноваженого органу або особу, а у разі скидання з метою поховання - і організацію, яка видає дозволи на скидання.

Таким чином, суб'єкт правопорушення, передбаченого ст.59 -1 КУпАП - посадові особи, на яких покладені відповідні обов'язки, а суб'єкт злочину, передбаченого ст. 243 КК України - у першій і другій його формах - спеціальний. Ним можуть бути особи, зобов'язані дотримуватись відповідних правил (зокрема, капітани та інші службові особи морських і повітряних суден, інших перебуваючих у морі споруд і засобів, до службових повноважень яких входить забезпечення дотриманім спеціальних правил охорони моря від забруднення, службові особи промислових, комунальних, сільськогосподарських та інших підприємств і організацій, які здійснюють забруднення моря з берега, якщо на цих осіб покладался службовий обов'язок дотримуватись правил охорони моря і контролювати їх виконання підлеглими). Суб'єктом злочину у його третій формі є спеціально відповідальні за інформування належних адресатів особи морських та повітряних суден, інших засобів і споруд, що знаходяться у морі.

Об'єкт правопорушення, передбаченого ст. 59-1 КУпАП, - встановлений порядок використання та охорони територіальних та внутрішніх морських вод,

а безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст.243 КК України, встановлений порядок використання та охорони моря, екологічна безпека морського середовища. Його додатковими факультативними об'єктами можуть бути життя і здоров'я особи, власність та інші блага. Тобто, об'єкт у цих двох складах однаковий. Предмет аналізованого правопорушення і злочину також однаковий. Слід, відмітити, що внутрішні морські води - це морські води, розташовані в бік берега від прямих вихідних ліній, прийнятих для відліку ширини територіального моря України; води портів України, обмежені лінією, що проходить через постійні портові споруди, які найбільше виступають у бік моря; води заток, бухт, губ і лиманів, гаваней і рейдів, береги яких повністю належать Україні, до прямої лінії, проведеної від берега до берега в місці, де з боку моря вперше утворюється один або кілька проходів, якщо ширина кожного з них не перевищує 24 морських миль; води заток, бухт, губ і лиманів, морів і проток, що історично належать Україні. Виключну (морську) економічну зону України становлять морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать. Ширина цієї зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України. Відкрите море - це простір морів і океанів, який не входить у внутрішні і територіальні води України або іншої держави, на який не поширюється нічий суверенітет і використання якого регулюється міжнародно-правовими нормами.

Скидання або поховання у морі шкідливих матеріалів, речовин та відходів утворює склад розглядуваного злочину за умови, що ці дії є незаконними, тобто здійснюються всупереч вимогам законодавства (наприклад, скидання із суден очищених господарсько-побутових стічних вод у чотиримильній зоні прибережних вод. Скидання в море зазначених матеріалів, речовин, відходів може здійснюватись як із суден, плавучих засобів, повітряних суден, платформ, інших штучно споруджених у морі конструкцій, так і з берега (наприклад, з промислових підприємств, портів). Для визнання злочину у його першій і третій формах (матеріальні склади злочину) закінченим необхідно, щоб забруднення моря або неповідомлення відповідної інформації належним

адресатам створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря. Злочин у другій формі є закінченим з моменту скидання чи поховання у морі зазначених у ч. 1 ст. 243 КК України матеріалів, речовин і відходів. Живі ресурси моря - це водні біоресурси, які знаходяться у морському середовищі і нерозривно пов'язані з ним усім життєвим циклом. До законних видів використання моря, яким може зашкодити забруднення і засмічення морського середовища, слід відносити, зокрема, морське судноплавство, рибальство, розвідку і видобування корисних копалин, використання морської води для опріснення, оздоровчо-рекреаційну діяльність. Шкода зонам лікування і відпочинку, небезпека створення якої виникає, може полягати у забрудненні прибережної смуги та морської акваторії, що унеможлиблює їх використання як місць відпочинку й оздоровлення людей або потребує значних матеріальних вкладень для поновлення рекреаційних властивостей цих зон.

Відповідно до ст.59-1 КУпАП у внутрішні морські води та територіальне море забороняється скидати з суден і плавучих засобів, платформ та інших морських споруд і повітряних суден хімічні, радіоактивні та інші шкідливі речовини, а також радіоактивні або інші відходи, матеріали, предмети та сміття, які можуть спричинити забруднення моря [2]. Охорона внутрішніх морських вод та територіального моря від забруднення та засмічення здійснюється відповідно до правил, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, інших актів законодавства. У деяких випадках законодавством встановлюється обов'язок одержання дозволу на проведення навантажувальних та розвантажувальних робіт, що можуть призвести до забруднення територіальних і внутрішніх морських вод. Такий дозвіл видається спеціально уповноваженим органом державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища. Проведення зазначених робіт без одержання дозволу тягне за собою відповідальність за частиною другою цієї статті. У випадку, коли у море було скинуто шкідливі речовини із судна або іншого плавучого засобу, повітряного судна, платформи, іншої штучно спорудженої у морі конструкції

внаслідок крайньої необхідності, посадова особа такого засобу зобов'язана повідомити адміністрацію найближчого порту України (а у випадку, коли скидання було зроблено з метою поховання, то і органу, який видає дозвіл на таке скидання) про вчинені дії.

Таким чином, при співвідношенні положень КК, що передбачають відповідальність за порушення правил охорони вод, та відповідних положень КУпАП, необхідним є з'ясування їх узгодженості між собою (кореспондування один одному). Отже, якщо у нормах КК і КУпАП передбачені ними дефініції певних понять текстуально співпадають (є однаковими) (ст. 59-1 КУпАП та ст. 243 КК України), то при кваліфікації діяння необхідно звернути увагу на суб'єктів відповідальності, якими є посадові особи, на яких покладені відповідні обов'язки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суспільна небезпека необережного злочину, що вчиняється кількома суб'єктами / С. Р. Багіров // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2016. - Вип. 3. - С. 140-144. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2016_3_34

2. Кримінальний кодекс України : станом на 1 груд. 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2017. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122 // зі змінами станом на 6 лютого 2018 р.